

5. Strategie péče o životní prostředí

Ing. Petr Stloukal

Ústav ochrany životního prostředí

Fakulta technologická

Univerzita Tomáše Bati Zlín

Obsah přednášky

---

1. Ekonomika, politika vs OŽP

2. Nástroje OŽP

1. Administrativní nástroje

2. Legislativní nástroje

3. Ekonomické nástroje

4. Poznání

5. Životní styl

---

1) **Ekonomika, politika vs OŽP**

Ekonomika, politika vs OŽP

Ochrana životního prostředí

- **Provádění či zajištění takových opatření a činností, jimiž se**
  - předchází znečišťování nebo poškozování životního prostředí,
  - toto znečišťování nebo poškozování se omezuje nebo odstraňuje

- **Realizována:**
  - promyšleně
  - systematicky
  - ve vazbě na ostatní úkoly společnosti.

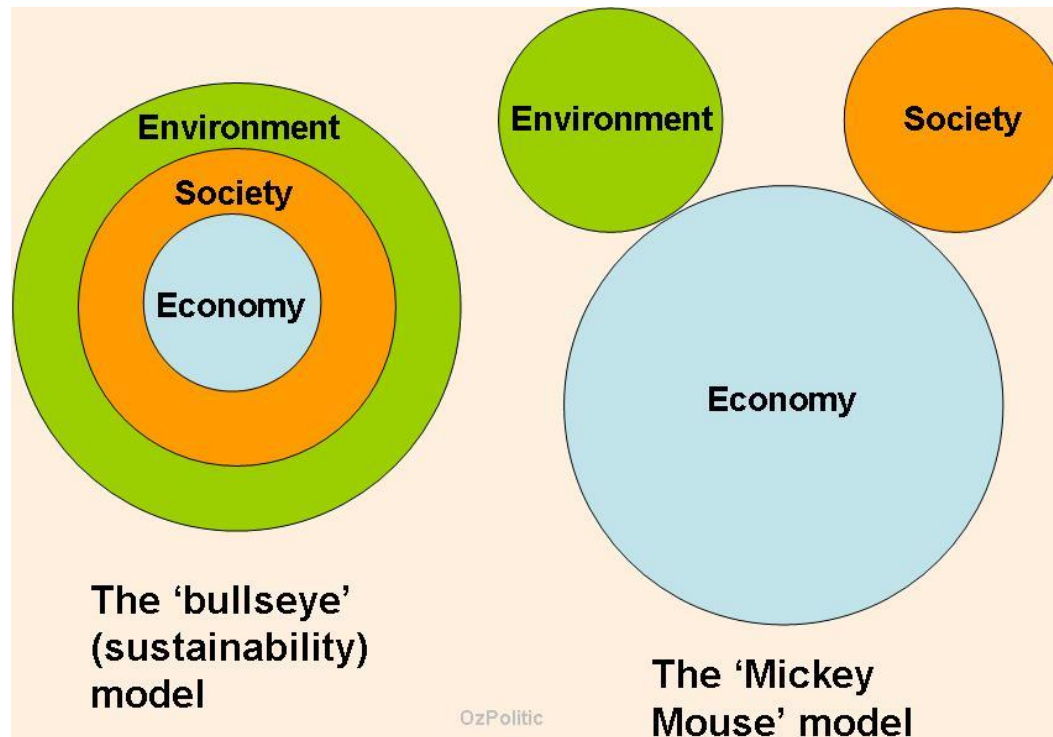
Ekonomika, politika vs OŽP

Ekonomika vs Ekologie

□ dva významné zájmy člověka:

1. ekonomické zájmy

2. zájmy o kvalitu životního prostředí

Ekonomika, politika vs OŽP

Zásadní problémy

- ❑ příroda (prostředí) samo o sobě pro ekonomiku neexistuje pokud není definováno jako
  - zdroj, za získání kterého se musí zaplatit
  - jako odpad, za jehož likvidaci je nutné platit

Dva možné přístupy k řešení

1. Pokus o ocenění přírody - **ekologická ekonomie**

- ❑ Ekonomický pohled na svět je dominantní

2. Ekonomický pohled není dominantní.

- ❑ Ekonomika sama o sobě není cílem
  - Prostředí (např. čistá voda, vzduch) má hodnotu samo o sobě.
  - Jeho správa je "nadřazena,, ekonomickým cílům

Ekonomika, politika vs OŽP

Environmentální ekonomie

- ❑ Vztahem mezi ekonomickými činnostmi a jejich vlivem na životní prostředí
- ❑ ekonomická teorie slouží především k řešení problémů životního prostředí.
- ❑ zkoumá
  - jakými způsoby (a jak účinně) je možné ovlivňovat chování znečišťovatelů
  - na jaké podněty a jakým způsobem reagují.

Tyto poznatky se pak využívají při výběru a použití (vhodných) nástrojů v rámci:

environmentální politiky.

Ekonomika, politika vs OŽP

Environmentální politika

- ❑ koordinovaná činnost
  - institucí a občanů, vládních a nevládních organizací, veřejné správy, obecní samosprávy a výrobních organizací.

- ❑ aktivity
  - stanovující cíle v oblasti ochrany ŽP
  - definují opatření a nástroje k jejich dosažení
  - následně se tyto nástroje prakticky uplatňují.

- ❑ Významné uplatňují poznatků environmentální ekonomie
  - představuje teoretickou základnu politiky ŽP.

Ekonomika, politika vs OŽP

Environmentální ekonomie

Úskalí

- ❑ Tržní síly mají tendenci podceňovat skutečnou cenu přírodních zdrojů
- ❑ Skutečnou cenu – odvozenou ze vzácnosti a NENAHRADITELNOSTI trh často nerozpozná
- ❑ Tržní ekonomika často nebere v úvahu dlouhodobé perspektivy
- ❑ Trh sám není schopen přisoudit adekvátní hodnotu přírodninám, které právě někdo nevyužívá

Je tedy nutné zavést nástroje

- ❑ Normativní - směrnice, vyhlášky, zákony, normy
  - ❑ Ekonomické nástroje – daně, poplatky, pokuty
  - ❑ Etické – výchova, vzdělání, informovanost
-

---

2) Nástroje OŽP

Nástroje OŽP

Ochrana ŽP musí zajišťovat funkce

- ❑ **Koncepční**
  - zásady státní politiky ŽP
- ❑ **Organizační**
- ❑ **Kontrolní**
  - zpětná vazba

Nástroje OŽP

Nástroje – definice

- prostředky a metody, kterými stát dosahuje cílů státní politiky ŽP

- nástroje ochrany ŽP
  - přímé působení na stav ŽP (zákony, kontroly)
  - nepřímé působení na stav ŽP (především ekonomické)

Nástroje OŽP

ZÁSADY OCHRANY ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

- ❑ Komplexní přístup pro dosažení trvale udržitelného rozvoje předpokládá následující soubor činností:
  - ❑ **1. Administrativní nástroje**
    - řízení péče o ŽP, státní správa, inspekce
  - ❑ **2. Legislativní nástroje**
  - ❑ **3. Ekonomické nástroje**
  - ❑ **4. Poznání**
  - ❑ **5. Životní styl**

Regionální programy, mezinárodní spolupráce.

Nástroje OŽP

---

1. Administrativní nástroje

Veřejná správa

- ❑ Poskytování správních činností souvisejících s poskytováním veřejných služeb.
- ❑ Veřejná správa = správa věcí veřejných.
- ❑ Člení se na
  - samosprávu - obce, kraje
  - státní správu

Nástroje OŽP

---

1. Administrativní nástroje

Samospráva

Územně samosprávnými jednotkami jsou v ČR obce a kraje.

- ❑ orgány na úrovni **obce** (resp. městyse, města)
  - zastupitelstvo, rada obce, starosta, obecní úřad
- ❑ orgány na úrovni **kraje**
  - zastupitelstvo, rada kraje, hejtman, krajské úřady

Nástroje OŽP

---

1. Administrativní nástroje

Státní správa

Státní správu vykonávají:

- ❑ **ústřední orgány státní správy** na ústřední úrovni s působností pro celý stát
- ❑ Územní orgány státní správy s místní působností.
- ❑ Ostatní státní orgány (např. státní fondy apod.).

Výkonnou moc zajišťují **ústřední úřady s působností pro celý stát.**

- ❑ V čele některých ústředních úřadů stojí ministr, těmito úřady jsou **ministerstva.**

Nástroje OŽP

---

1. Administrativní nástroje

Nevládní organizace (NGO)

= nevládní organizace.

- zabývající se ochranou životního prostředí nebo činností související se životním prostředím (např. ekologickou výchovou).

- Účast ve správních řízeních
  - zákon o EIA
  - zákon o ochraně přírody
  - zákon o vodách

Nástroje OŽP

---

1. Administrativní nástroje

Ministerstvo životního prostředí ČR

- ❑ Ústřední orgán státní správy a vrchního dozoru ve všech otázkách životního prostředí

Hlavní úkoly:

- ❑ **Koncepce** - strategie,
- ❑ **Zákonodárství** - iniciace
- ❑ **Řízení** - státní správa na všech stupních
- ❑ **Kontrola** - inspekce. Orgán vrchního státního dozoru v oblasti životního prostředí
- ❑ **Finance pro ŽP** - spravuje **Fond ŽP**, dotace ze státního rozpočtu
- ❑ **Informace** - Vytváří jednotný informační systém o ŽP včetně plošného monitoringu

Nástroje OŽP

---

1. Administrativní nástroje

Ministerstvo životního prostředí ČR

- ❑ ochranu přirozené akumulace vod,
- ❑ ochranu vodních zdrojů a ochranu jakosti povrchových a podzemních vod,
- ❑ ochranu ovzduší,
- ❑ ochranu přírody a krajiny,
- ❑ ochranu zemědělského půdního fondu,
- ❑ výkon státní geologické služby,
- ❑ ochranu horninového prostředí včetně ochrany nerostných zdrojů a podzemních vod,
- ❑ geologické práce a pro ekologický dohled nad těžbou,
- ❑ odpadové hospodářství,
- ❑ posuzování vlivů činností a jejich důsledků na životní prostředí,
- ❑ myslivost, rybářství a lesní hospodářství v národních parcích,
- ❑ státní ekologickou politiku.

Nástroje OŽP

---

1. Administrativní nástroje

Organizace zřízené ministerstvem

- ❑ Agentura ochrany přírody a krajiny ČR (AOPK)
- ❑ CENIA - česká informační agentura životního prostředí
- ❑ Česká geologická služba
- ❑ Česká geologická služba - Geofond.
- ❑ Česká inspekce životního prostředí (ČIŽP)
- ❑ Český hydrometeorologický ústav. (ČHMI)
- ❑ Správa jeskyní ČR
- ❑ Správa Krkonošského národního parku
- ❑ Správa NP a CHKO Šumava
- ❑ Správa NP České Švýcarsko
- ❑ Správa NP Podyjí
- ❑ Státní fond životního prostředí ČR (SFŽP)
- ❑ VÚKOZ Silva Taroucy Výzkumného ústavu Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví.
- ❑ Výzkumný ústav vodohospodářský T.G.M

Nástroje OŽP

---

1. Administrativní nástroje

Krajské úřady

Odbor ochrany životního prostředí

Obecní úřady

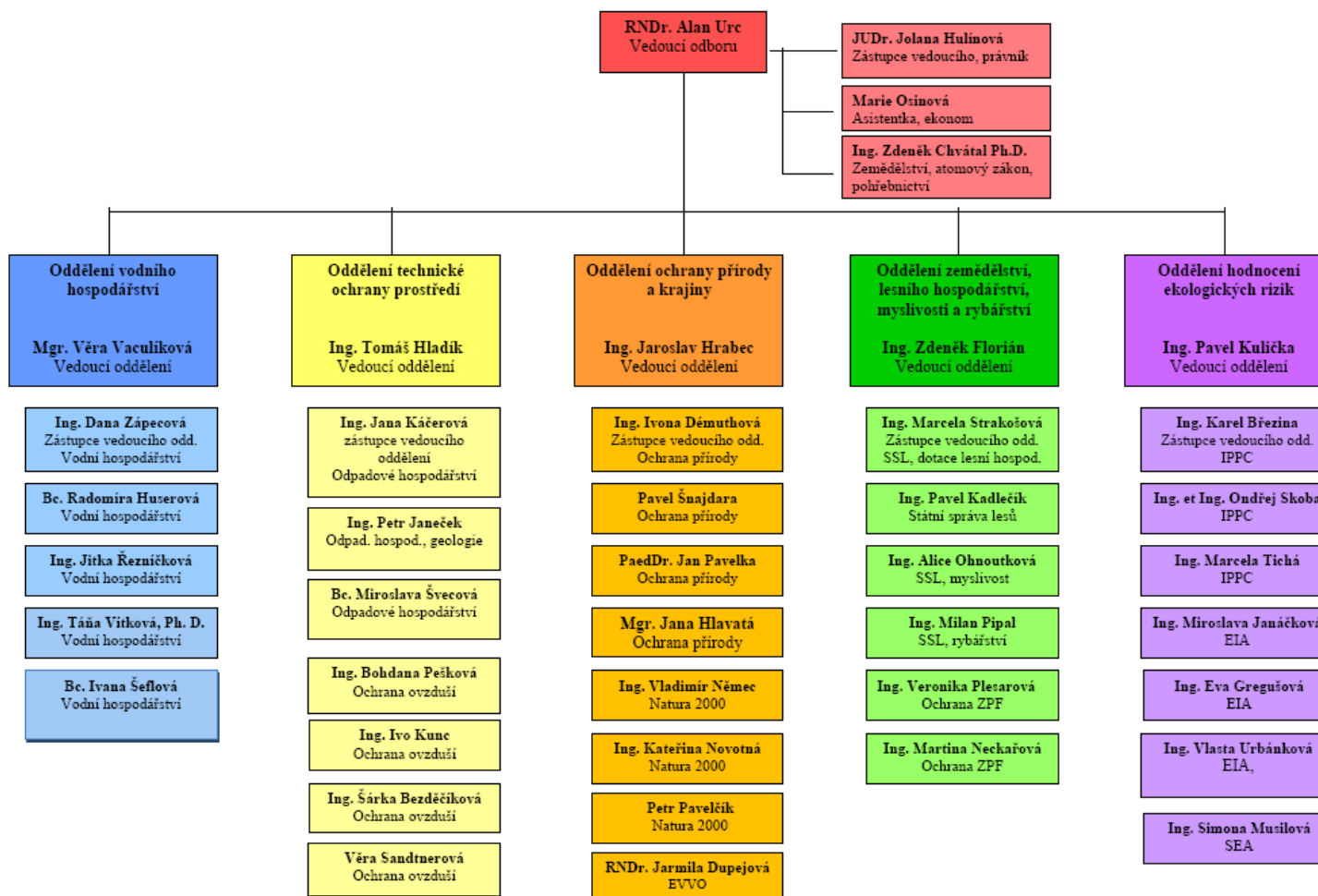
- ❑ **povolují kácení dřevin** (pokud toto nepřevzme Správa CHKO)
- ❑ **ukládají náhradní výsadbu**
- ❑ **vedou seznam pozemků vhodných k náhradní výsadbě**
- ❑ **pokuty za přestupky** (mimo území CHKO a NP), část jde do rozpočtu

Nástroje OŽP

Zlínský kraj – struktura odboru

Odbor životního prostředí a zemědělství

Nástroje OŽP

---

2. Legislativní nástroje

Normativní **nástroje politiky životního prostředí** založeny na donucovací pravomoci orgánů státní správy

- ❑ nařízení (zákazy a příkazy),
- ❑ limity (věcné, časové),
- ❑ standardy a technické normy.

Nástroje OŽP

---

2. Legislativní nástroje

Dělení:

a) Z hlediska právní normy:

- právní předpisy
- opatření obecné povahy
- správní akty
- faktické pokyny
- donucovací opatření
- jiné úkony

b) Z hlediska obsahu:

- zákazy, omezení
- Příkazy
- Povolení
- Souhlasy
- Stanoviska
- Vyjádření
- stanovení podmínek (limity, meze, standardy)
- kategorizace objektů ochrany
- kontrola, dozor

Nástroje OŽP

---

2. Legislativní nástroje

Právní předpisy v oblasti ŽP se dělí do pěti skupin:

❑ **horizontální (průřezové)**

týkající se více složek životního prostředí (Ústava, Listina základních práv a svobod, zákon o životním prostředí, zákon o právu na informace o životním prostředí, stavební zákon, atd...)

❑ **složkové zákony** - ochrana složek ŽP (zákony o ovzduší, o odpadech, o vodách, o lesích, o ochraně přírody a krajiny, o ochraně zemědělského půdního fondu)

❑ doplňkové a prováděcí předpisy ke složkovým zákonům

❑ předpisy, chránící životní prostředí před specifickými druhy ohrožení

❑ předpisy, primárně se netýkající životního prostředí, ale obsahující ustanovení, k němu se vztahující

Nástroje OŽP

---

2. Legislativní nástroje

Ustavní základy

Ústava ČR:

- Základní právní norma právního systému

Článek 7

Stát dbá o šetrné využívání přírodních zdrojů a ochranu přírodního bohatství.

Nástroje OŽP

---

2. Legislativní nástroje

Listina základních práv a svobod

Článek 11

- (3) **Vlastnictví zavazuje.** Nesmí být zneužito na újmu práv druhých anebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy. Jeho výkon nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem.

Nástroje OŽP

---

2. Legislativní nástroje

Listina základních práv a svobod

Článek 35

- (1) Každý má právo na příznivé životní prostředí.
- (2) Každý má právo na včasné a úplné informace o stavu životního prostředí a přírodních zdrojů.
- (3) Při výkonu svých práv nikdo nesmí ohrožovat ani poškozovat životní prostředí, přírodní zdroje, druhové bohatství přírody a kulturní památky nad míru stanovenou zákonem.

Nástroje OŽP

---

2. Legislativní nástroje

Základní zákony

- ❑ Zákon č. **17/1992 Sb., o životním prostředí**, ve znění pozdějších předpisů
- ❑ Zákon č. **123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí**, ve znění pozdějších předpisů
- ❑ Zákon č. **106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím**, ve znění pozdějších předpisů

Nástroje OŽP

---

2. Legislativní nástroje

Složkové zákony

- ❑ Zákon č. **114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny**, ve znění pozdějších předpisů
- ❑ Zákon č. **254/2001 Sb., o vodách (vodní zákon)**, ve znění pozdějších předpisů
- ❑ Zákon č. **86/2002 Sb., o ochraně ovzduší** a o změně některých dalších zákonů (zákon o ochraně ovzduší), ve znění pozdějších předpisů
- ❑ Zákon č. **185/2001 Sb., o odpadech** a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

+ a řada dalších

Nástroje OŽP

---

2. Legislativní nástroje

Specifické prostředky ochrany životního prostředí

EIA

- ❑ je proces posuzování vlivů záměrů na životní prostředí.
- ❑ u nás podle zákona č.100/2001 Sb. o posuzování vlivů na ŽP

SEA

- ❑ je proces posuzování vlivů koncepcí a územně plánovacích dokumentací za životní prostředí.
- ❑ u nás podle zákona č.93/2004 Sb., jež mění zákon č.100/2001 Sb. a zavádí směrnici ES o SEA, uplatňuje se u největších staveb / zásahů jako dálnice apod.

Nástroje OŽP

---

2. Legislativní nástroje

Platná legislativa

http://www.mzp.cz/__C1256E7000424AC6.nsf/Categories?OpenView

Nástroje OŽP

---

3. Ekonomické nástroje

- ❑ Byly zkonstruovány k dosažení ekologických cílů způsobem, který je nákladově efektivnější než přímá administrativní regulace.
- ❑ Založeny na nepřímém ovlivňování chování subjektů, které poškozují (znečišťují, nepřiměřeně devastují) životní prostředí.
- ❑ Působí prostřednictvím ekonomické kalkulace.
- ❑ **Internalizace externalit**
  - přenesení externích nákladů zpět na jejich původce. Ten tedy platí veškeré náklady spojené se svou činností.
  - nutí podniky znečišťující své okolí snižovat množství znečištění vznikajícího z výroby, předcházet mu nebo napravovat škody z již vzniklého znečištění

Nástroje OŽP

---

3. Ekonomické nástroje

1. Poplatky za znečišťování životního prostředí

- Poplatky jsou povinné platby, nejčastěji za znečišťování životního prostředí nebo za využívání přírodních zdrojů aj.

„znečišťovatel platí“.

- poplatky za znečišťování ovzduší
- poplatky za vypouštění odpadních vod do vod povrchových
- Poplatky za povolené vypouštění odpadních vod do vod podzemních
- poplatky za ukládání odpadů na skládky
- poplatky za spalování odpadů
- poplatky za hluk

Nástroje OŽP

---

3. Ekonomické nástroje

1. Poplatky za znečišťování životního prostředí

Sazby poplatků za znečišťující látky produkované zvláště velkými, velkými a středními stacionárními zdroji

Znečišťující látka	Sazba (Kč/t)
Tuhé znečišťující látky	3000
Oxid siřičitý	1000
Oxidy dusíku	800
Těkavé organické látky	2000
Těžké kovy a jejich sloučeniny	20000
Oxid uhelnatý	600
Amoniak	1000
Methan	1000
Polycyklické aromatické uhlovodíky	20000

Nástroje OŽP

---

3. Ekonomické nástroje

2. Poplatky za využívání přírodních zdrojů

- poplatky za odběry podzemní vody
- poplatky za odběry vody z vodních toků
- odvody za odnětí půdy ze zemědělského půdního fondu
- poplatky za odnětí pozemků určených k plnění funkcí lesa
- úhrady z dobývacího prostoru a z vydobytych vyhrazených nerostů
- poplatky za kácení dřevin

Nástroje OŽP

---

3. Ekonomické nástroje

3. Uživatelské poplatky

- poplatky za **spotřebu látek poškozujících ozonovou vrstvu**
- poplatky za **užívání** vybraných umělých **hnojiv a pesticidů**
- poplatky za používání tašek z umělých hmot, apod.

4. Daně

- daně k ochraně životního prostředí
- komunální (místní) daně
- daň z energie, z plynu, z použití primárních surovin, z produkce odpadů.

Nástroje OŽP

---

3. Ekonomické nástroje

5. Daňové úlevy

- v rámci DPH
- v rámci spotřebních daní
- v rámci daní z příjmů
- v rámci silniční daně
- v rámci daně z nemovitostí
- v rámci daně dědické a darovací

Př.:

- rozdílné sazby spotřební daně na naftu a bionaftu
- diferenciací sazeb daně z vozidla (u nás silniční daň) dle váhy a spotřeby vozidla, příp. množství produkováných emisí.

Nástroje OŽP

---

3. Ekonomické nástroje

7. Finanční podpory

- granty, dotace, dary
- ze státního rozpočtu
- z účelových fondů
- výhodné půjčky (soft loans)
- garance úvěrů

Př.:

- Rozšíření, intenzifikace a rekonstrukce stávajících obecních čistíren odpadních vod,
- Rozšíření kanalizačních systémů (připojení dalších zdrojů znečištění na stávající kanalizaci s odpovídající čistírnou odpadních vod).

Nástroje OŽP

---

3. Ekonomické nástroje

8. Depozitně refundační systémy

- recyklační poplatky
- Zálohování skleněných láhvý

9. Obchodovatelná emisní povolení

- povolenky na skleníkové plyny

Nástroje OŽP

---

4. Poznání

A) Vědeckovýzkumná činnost

- 1) zkoumání
- 2) vazby + využitelnost
- 3) metody a techniky využití nově poznaného v praxi

Vyžadují interdisciplinární přístup

Nástroje OŽP

---

4. Poznání

B) Monitoring

1. Ovzduší (imise, emise, monitoring znečištěných oblastí)
2. Voda (OV, povrch. Vody, pitné, podzemní)
3. Půda a horninové prostředí (kovy, radon, půda, zem)
4. Příroda a krajina (ekologická stabilita)
5. Lesy
6. Odpady
7. Staré ekologické zátěže
8. Doprava – hluk
9. Havárie, zdravotní a jiná rizika

Nástroje OŽP

---

4. Poznání

B) Monitoring

Příklady

- Emise ze stacionárních zdrojů
  - tuhé látky, SO₂, NO_x, CO, VOC, NH₃ kt / rok
- Obyvatelé napojení na kanalizaci s ČOV %
- Množství vypuštěných odpadních vod m³ / obyv
- CHOPAV (přirozené akumulace vod) %
- Stupeň zornění zemědělské půdy %
- Lesní porosty %
- Velkoplošná chráněná území %
- Produkce odpadu t / obyv

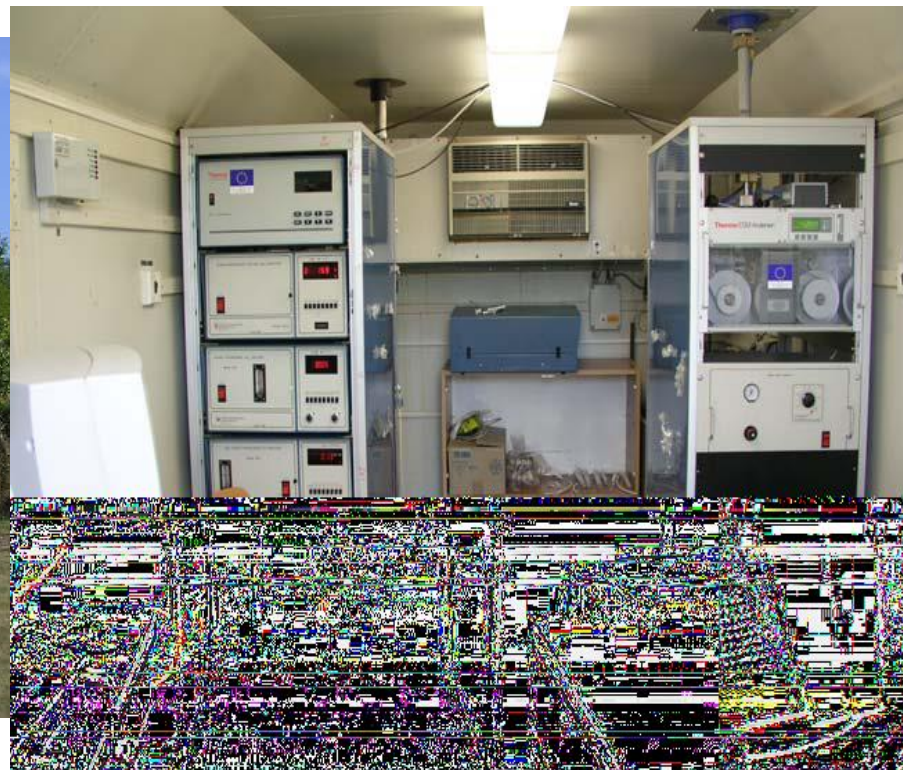

Nástroje OŽP

---

4. Poznání

B) Monitoring

Nástroje OŽP

---

4. Poznání

C) Informace

Je potřeba důsledné šíření informací o ŽP a jeho ochraně

1. Informace stát

2. Informace podniky

Nástroje OŽP

---

4. Poznání

C) Informace

1. Informace stát

Hlavní zdroje dat a informací o ŽP ČR (výběr)

- CENIA, Česká informační agentura ŽP www.cenia.cz
- Ministerstvo životního prostředí ČR www.env.cz
- Český statistický úřad (ČSÚ) www.czso.cz
- Český hydrometeorologický ústav (ČHMÚ)
- Česká inspekce životního prostředí (ČIŽP)
- Český úřad zeměměřický a katastrální (ČÚZK)
- Agentura ochrany přírody a krajiny ČR (AOPK)
- Výzkumný ústav vodohospodářský TGM (VÚV)

Nástroje OŽP

---

4. Poznání

C) Informace

1. Informace stát

Podle publikací autorů a podle složek ŽP (mění se)

- ❑ Zprávy o stavu ŽP ČR – ročenky MŽP a ČSÚ (od roku 1990)
- ❑ Stav ŽP v jednotlivých krajích ČR (Cenia, MŽP a KU)
  - vycházející jako ročenky
- ❑ Životní prostředí v ČR 1989-2004 (Cenia 2005)
- ❑ Hydrologické ročenky, Ročenky znečištění ovzduší, apod.

<http://portal.env.cz>

<http://map.env.cz>

<http://indikatory.env.cz>

Nástroje OŽP

---

4. Poznání

C) Informace

1. Informace podniky

Povinné nástroje:

Jejich povinné použití vyplývá ze zákonů a nařízení:

- IRZ - integrovaný registr znečišťování
- EIA - Vyhodnocení vlivů na životní prostředí

Nástroje OŽP

---

4. Poznání

C) Informace

1. Informace podniky

Dobrovolné informační nástroje:

Součástí image podniku. Stát zajišťuje pouze objektivnost.

- Environmentální politika podniku
- Environmentální reporty
- Environmentální audit
- Environmentální prohlášení
- Environmentální účetnictví na podnikové úrovni
- Analýza materiálových toků
- Environmentální indikátory podnikání
- Hodnocení životního cyklu výrobku
- Komunikace problémů ŽP

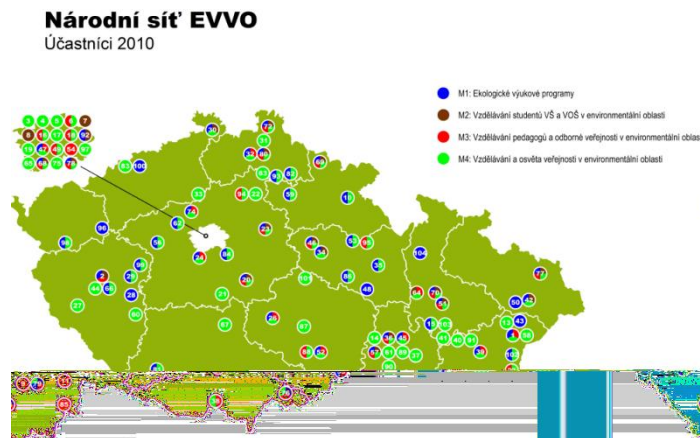

Nástroje OŽP

5. Životní styl

Ekologická výchova

- Výchova
  - školní
  - Mimoškolní
  - NGO - "zelené" organizace

- Environmentální výchova vzdělávání a osvěta

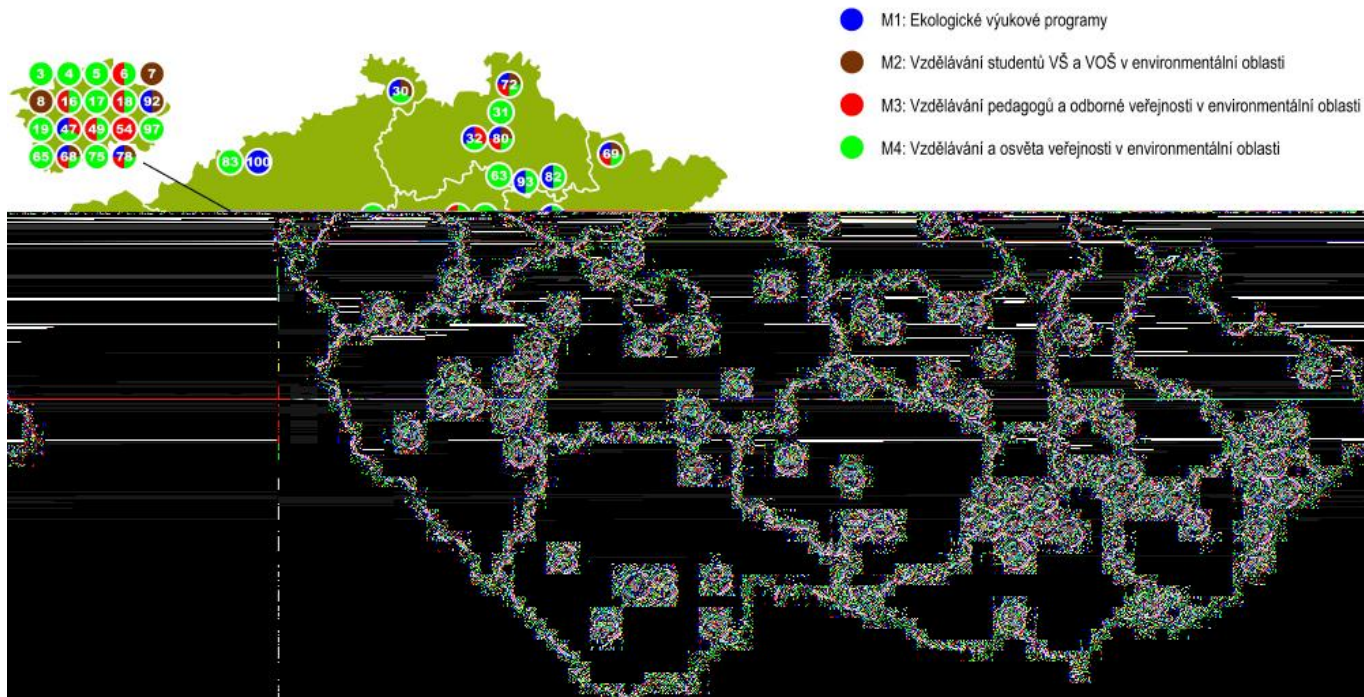

EVVO

- Environmentální výchova vzdělávání a osvěta
- Vychází z Agendy 21

Národní síť EVVO

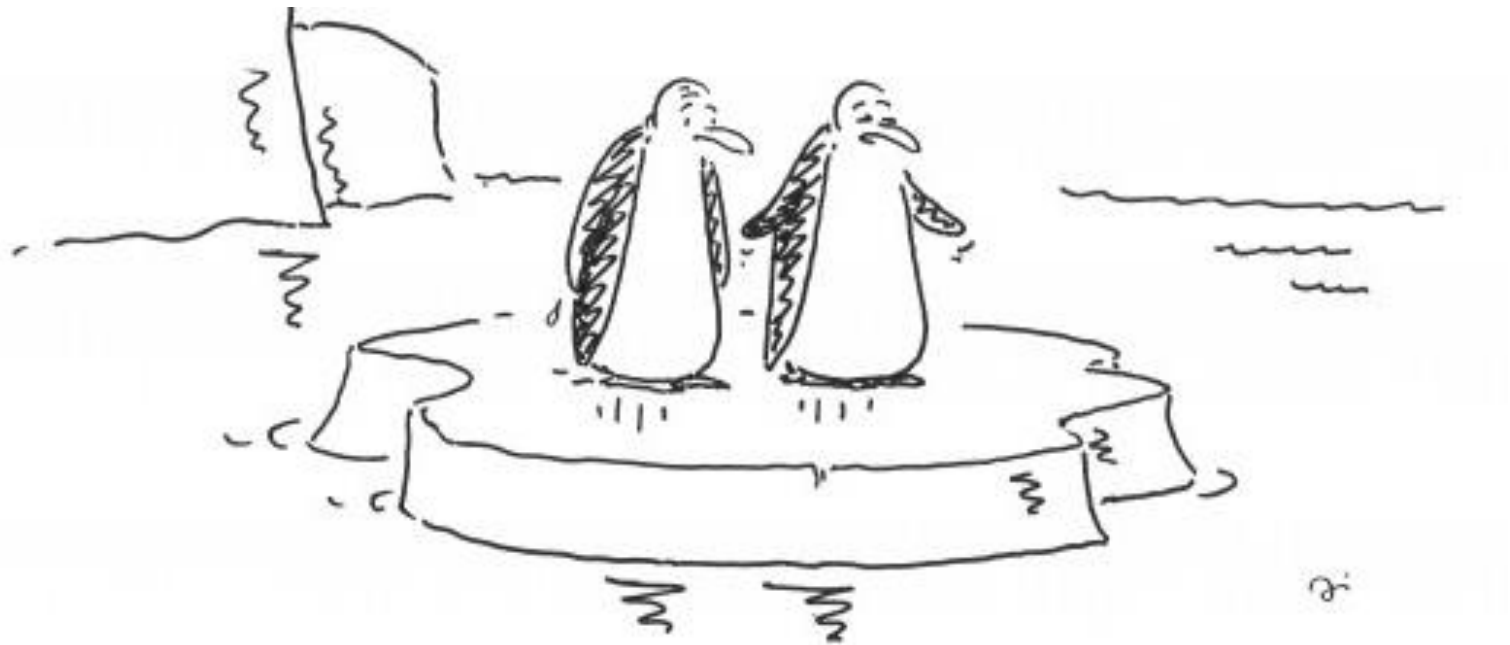
Účastníci 2010

Děkuji Vám za pozornost

Dotazy?

DON'T WORRY BE HAPPY
